

МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО

УДК 791.634: 628.9

Журба Володимир Валерійович
аспірант,
Київський національний університет
культури і мистецтв,
Київ, Україна
vladimir@zzjazz.com

ОСОБЛИВОСТІ МЕЛОДИКИ МУЗИЧНОГО СТИЛЮ БЕВОР

Мета роботи. Виявлення та дослідження характерних рис мелодики музичного стилю *bebop*. **Методологічною основою дослідження** є системний підхід, який є притаманний культурології, та який дозволяє цілісно здійснювати різнобічний аналіз джазової музичної культури. **Наукова новизна** полягає у вирішенні актуального наукового завдання, яке постає в теоретико-методологічному дослідженні музичного стилю *bebop*, як основоположного музичного стилю ери сучасної джазової культури. Саме цей музичний стиль значним чином вплинув на розвиток сучасного джазу. На даний момент у сучасному українському музикознавстві не вистачає наукових досліджень у галузі джазового музичного мистецтва післявоєнного періоду. Тому отримані результати будуть дуже затребувані та стануть у нагоді для написання науково-педагогічної літератури з джазової музики. **Висновки.** Можна зазначити, що в мелодиці *bebop* є синтезовані як риси традиційного джазу, так і новітні тенденції ери сучасної джазової музичної культури. Проаналізувавши саме новітні тенденції, можна зробити висновок, що музичний стиль *bebop* є початком ери сучасного джазу.

Ключові слова: музичний стиль *bebop*, мелодика, лади *bebop*, патерни, таргетінг, цитування.

Журба Владимир Валерьевич, аспирант, Киевский национальный университет культуры и искусств, Киев, Украина

Особенности мелодики музыкального стиля bebop

Цель работы. Выявление и исследование характерных особенностей мелодики музыкального стиля *bebop*. **Методологической основой исследования**

является системный подход, который является характерным для культурологии, и который позволяет целостно осуществлять разносторонний анализ джазовой музыкальной культуры. **Научная новизна** заключается в решении актуальной научной задачи, которая состоит в теоретико-методологическом исследовании музыкального стиля *bebop*, как основополагающего музыкального стиля эры современной джазовой культуры. Именно этот музыкальный стиль значительным образом повлиял на развитие современного джаза. На сегодняшний день в современном украинском музыковедении не хватает научных исследований в области джазового музыкального искусства послебопового периода. Поэтому полученные результаты будут очень востребованы и пригодятся для создания научно-педагогической литературы по джазовой музыке. **Выводы.** Можно отметить, что в мелодике *bebop* есть синтезированные как черты традиционного джаза, так и новейшие тенденции эры современной джазовой музыкальной культуры. Проанализировав именно новейшие тенденции, можно сделать вывод, что музыкальный стиль *bebop* является началом эры современного джаза. **Ключевые слова:** музыкальный стиль *bebop*, мелодика, лады *bebop*, паттерны, таргетинг, цитирование.

Zhurba Volodymyr, postgraduate, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Characteristic features of the melody of the bebop music style

The purpose of the article is to research the characteristic features of the melody of the bebop music style. **The research methodology** consisted in the systemic approach, which is characteristic of cultural studies, and which allows for the coherent and holistic analysis of jazz music culture. **The scientific novelty** lies in solving the topical scientific problem of theoretical and methodological study of the bebop music style as a fundamental music style of the era of modern jazz culture which has greatly influenced the development of modern jazz. As of today, there has been little scientific research into the field of jazz music art after the age of bebop in modern Ukrainian musicology. So, the obtained results can be useful for the creation of scientific and educational literature in the field of jazz music. **Conclusions.** It can be clearly noted that the melody of bebop synthesizes both the features of traditional jazz and the latest trends of the era of modern jazz music culture. Analyzing the features of contemporary jazz culture, it can be concluded that the bebop music style is the beginning of the era of modern jazz.

Key words: bebop music style, melody, bebop scales, patterns, targeting, citation.

Вступ. Джазова музична культура є однією з найвпливовіших явищ музичної культури ХХ ст. Її дослідження проводили провідні музикознавці минулого століття, також ця тема не залишає байдужими й сучасних музикознавців.

Серед досліджень джазової музичної культури можна визначити наступні: Конен В. («Пути американской музыки. Очерки по истории музыкальной культуры США», 1965 «Становление джаза», 1990), Стернс М. («The Story of Jazz», 1970), Колліер Д. («Становление джаза», 1984), Чугунов Ю. («Гармония в джазе», 1988, «Эволюция гармонического языка джаза», 2006), Озеров В. Ю. («Джаз. США», 1990), Зайцев Г. («История джаза», 2001), Романко В. («Джаз у музичній культурі України: соціокультурна та музикознавча інтерпретації», 2001), Дошечко Н. («Гармония в джазе», 2002), Овсянникова О. («Краткая история джазовых стилей», 2002), Чернышов О. В. («Джаз и музыка европейской академической традиции», 2009).

Аналіз музичного стилю *bebop* в історичному аспекті виклав Колієр Д. «Становление джаза», 1984) [3]. Питання гармонії музичного стилю *bebop* висвітлено в роботі Чугунова Ю. («Гармония в джазе», 1988) [6]. Основні закони джазової гармонії дослідили в своїх роботах Левайн М. («Jazz Theory Book», 1995) [12] та Рогачьов О. («Системный курс гармонии джаза», 2000). Усі вони прослідкували становлення джазу та його окремих стилів. Але виникнення музичного стилю *bebop*, його розвиток і вплив на сучасний джаз є недослідженим.

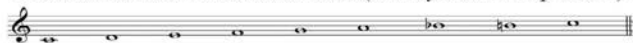
Мета даної статті – виявити та дослідити характерні риси мелодики музичного стилю *bebop*.

Мова музичного стилю *bebop* безперечно відрізняється надзвичайною самобутністю та оригінальністю. Незважаючи на те, що на час виникнення *bebop*, у 40-х р. ХХ ст. мова джазової музики вже була цілком сформована та набула свого розквіту, саме *bebop* музикантам вдалося привнести в джазову музику дещо зовсім новітнє та навіть революційне, що стало фундаментом для цілої ери сучасного джазу – ери *Modern Jazz*. Д. Бейкер у своїй книзі «Як грати *bebop*» пише: «На мою думку, можна з упевненістю стверджувати, що *bebop* є найважливішим з елементів сучасного джазу. Дуже невелика кількість музичних стилів уникли його впливу, а старі стилі, що існували ще до появи *bebop*, також увібрали в себе багато з його елементів. Що ж стосується пізніших стилів (*cool, hard-bop, modern mainstream, fusion* і т.ін.), то величезна кількість елементів їхньої мови, синтаксису й граматики запозичені безпосередньо з *bebop*» [8, с. 5]. І дійсно, навіть стандартний свінг, на противагу саме якому й виник боп, не уникнув впливу нового віяння в джазовій музиці та після появи *bebop* вже ніколи не був колишнім.

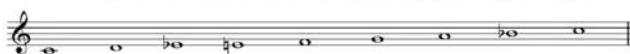
Головною фігурою у вищезгаданому новаторстві відіграє особа геніального джазового музиканта ХХ ст. саксофоніста Чарлі Паркера. Спираючись саме на його слухове чуття, народилася новітня музична мова джазової музики ХХ ст.: «Я вже просто не міг переносити стереотипні гармонії, які безперервно вживав кожен... Одного разу, імпровізуючи на тему «*Cherokee*», я знайшов, що, використовуючи вищі ступені акорду, так звані надбудови¹, у мелодичній лінії, я можу грати те, що я весь час чув у собі» [13, с. 27]. За словами самого Дізі Гіллеспі, який в історії джазової музики вважається другим «батьком» бопу, «Чарлі Паркер був архітектором стилю» [14, с. 28]. Але, як влучно відмічає Д. Бейкер у своїй праці «*How to play bebop*», що спираючись на аналіз розвитку мелодики джазової музики ХХ ст. й ті явища, які з'явилися в мелодиці музичного стилю *bebop*, були зовсім не несподіваними, а, навпаки, цілком зрозумілими та очікуваними. Мова йде про те, що в мелодиці джазової мови часів *bebop* відбувся перехід від акордового мислення до модального, та мелодика стала насиченою більшою кількістю хроматичних звуків [4, с. 9].

У роботах К. Крістіансена «*Essential Jazz Lines. The Style of Charlie Parker*» та «*Bebop Blues*» згадується три основні лади, на яких побудована мелодика стилю *bebop*: бібоповий міксолідійський лад (*Mixolydian Bebop Scale*), який різниться від звичайного міксолідійського ладу додаванням підвищеного VII ступеню, бібоповий дорійський лад (*Dorian Bebop Scale*), який відрізняється від звичайного дорійського ладу доданим підвищенням III ступенем та бібоповий мажорний лад (*Major Bebop Scale*) [10, с. 6–8], який відрізняється від натурального мажору доданим підвищенням V ступенем:

Міксолідійський бібоповий лад (*Mixolydian Bebop Scale*)

Дорійський бібоповий лад (*Dorian Bebop Scale*)

Мажорний бібоповий лад (*Major Bebop Scale*)

У роботі Д. Бейкера в основні лади мелодики *bebop* виведені лише два лади, які зовуться так: домінантовий бібоповий лад та бібоповий мажорний лад [8, с. 9–18]. Цієї ж думки дотримується А. Осейчук у своїй роботі «Школа джазової імпровізації для саксофона» [4, с. 116–117]. За своїм складом,

¹ Надбудова – звуковий тон, який додається до септакорду та будується на тій відстані від основного тону, яка відповідає умовному позначенню надбудови (мається на увазі ступенева величина інтервалу): 6, 9, 11, 13. [2, с. 4].

бібоповий міксолідійський бібоповий лад співпадає з домінантовим бібоповим. Виявлення ще одного ладу (бібоповий дорійський лад) йде від єдності музичної мови *bebop* з блюзом. Саме в цьому ладі присутній славнозвісний «плаваючий» III ступінь, який є характерним для музики блюзу, риси якого є також відображені в мелодиці *bebop*. Ю. Чугунов у своїй роботі «Гармонія в джазе» зазначає, що саме в період *bebop* були визначені принципи сучасної блюзової гармонії [6, с. 16]. А оскільки зв'язок гармонії та мелодики є очевидним, ми можемо зробити висновок, що блюзовість є однією зі складових частин мелодики музичного стилю *bebop*.

М. Левайн у своїй роботі «Jazz Theory Book» виявляє чотири лади: бібоповий домінантовий лад, бібоповий дорійський лад, бібоповий мажорний лад та бібоповий мелодичний мінорний лад (мелодичний мінор з додаванням підвищеного п'ятого ступеню) [12, с. 173–175]. За версією А. Кінгстона «The Barry Harris Harmonic Method», у музичному стилі *bebop* виділяється чотири лади: мажорний секстовий зменшений лад (*The Major Sixth Diminished Scale*), мінорний секстовий зменшений лад (*The Minor Sixth Diminished Scale*), септовий зменшений лад (*The Seventh Diminished Scale*) та септовий зменшений лад зі зниженою квінтою (*The Seventh Diminished Scale Flat 5*) [11, с. 3].

Але, не зважаючи на те, що думки стосовно основних ладів музики *bebop* декілька різняться, вони мають спільну рису: всі вищезгадані лади складаються з восьми звуків. Таким чином, можна зробити висновок, що в музиці *bebop* встановилася нова діатонічна система (діатоніка, в даному випадку, мається на увазі як сукупність основних ступенів ладу), яка знаходиться між класичною семиступеневою діатонікою та блюзовою діатонікою, яка є пентатонічною за своїм походженням. Саме це дає можливість припадати стійким ступеням ладу на долю, а не між нею, що робить звучання цих ладів акустично більш «рівним» та лагідним:

Також, через додавання ще одного звуку, всі ці лади в своєму не альтерованому – так званому натуральному – виді чи, іншими словами, в своєму діатонічному складі мають не одну, а дві пари тритонів. Також, до складу мажорного та міксолідійського бібопових ладів входять три малих секунди, а до складу, в дорійського бібоповому – чотири. Проте в дорійському бібоповому ладі три малі секунди йдуть одна за одною. Це яскраво відображається на характерності мелодики стилістичного напрямку *bebop*.

Але, як відмічає Д. Колієр, незважаючи на присутність в мелодії *bebop* блюзових елементів, музиканти-бопери переосмислили ладову функціональність підвищеного четвертого чи зниженого п'ятого ступеню [3, с. 29]. Тому саме *bebop* почав «розхикувати» пентатонічну основу мелодики джазу, яка своїм корінням сягає блюзу, що й привело до модальності музичного мислення сучасної джазової музики. Подібне твердження викладене в навчальному посібнику «Музыкальная культура США XX века»: «Спочатку репертуар музичного стилю *bebop* мало відрізнявся від того, що грали свінгові біг-бенди. Однак гармонійна мова в *bebop* помітно загострилася завдяки використанню ладової й тональної змінності, модальності (зокрема, цілотнонових і пентатонічних ладів), малосекундових і тритонових зіставлень співзвуч, альтерованих акордів та інших елементів сучасної музики» [5, с. 92].

Музична мова *bebop* насичена характерними мелодичними фігурами, які складаються з патернів (англ. *pattern* – зразок, шаблон), що, насамперед, продовжує традиції джазової музики, хоча бопери використовували їх значно різноманітніше. До таких патернів можна віднести висхідні арпеджіо, спадаючий ступеневий рух, спадаючі арпеджіо, висхідний ступеневий рух.

Висхідні арпеджіо складаються, передусім, з трьох, чотирьох та більше звуків. Дуже характерним є додавання до чотиризвукового арпеджіо передуючого напівтонового префіксу, який частіше всього додається знизу відносно першої ноти. До речі, саме цей структурний мелодичний елемент у тріольному викладі прийшов до музичної мови *bebop* зі свінгу [12, с. 5]. Але доданий префікс може бути не лише напівтоновим, а й тоновим та додаватися зверху. Також, висхідні арпеджіо можуть зазнавати різноманітних ритмічних змін: арпеджіо може починатися з першої або другої половини долі, може виконуватися восьмими, шістнадцятими тривалостями, викладатися тріолями або ритмічними формулами з комбінованих тривалостей. Зазвичай, за висхідними арпеджіо всіх різновидів наступає спадаючий поступеневий рух або рух по звуках арпеджіо.

Що стосується спадаючого ступеневого руху, то в музиці *bebop* розрізняють три його різновиди: діатонічний, хроматичний та комбінований, в якому використовуються й діатонічний та хроматичний види. Мелодійні фігури хроматичного спадаючого ступеневого руху зазвичай складаються з трьох, чотирьох, п'яти або шести звуків, які розташовані на відстані напівтону один від одного та найчастіше використовуються на початку фрази. Формування патернів діатонічного спадаючого ступеневого руху відбувається подібно до хроматичного.

Спадаючі арпеджіо також використовуються в музиці *bebop*. Вони, зокрема, рухаються по звуках надбудов акорду. Але такі арпеджіо можуть починатися з будь-якого звуку: з акордового тону, з надбудови або з альтерова-ного тону акорду.

Що стосується висхідного ступеневого руху, то варто зазначити, що він зустрічається в творах музичного стилю *bebop* значно менше, ніж спадаючий [13, с. 35–42]. Зазвичай, висхідний ступеневий рух відбувається по діатонічним ступеням ладу з незначним використанням хроматичних звуків.

У мелодії *bebop*, в основному, використовується висхідний хід на зменшену септиму. Йому може передувати напівтоновий префікс. Цей мелодійний хід також може заповнюватися звуками з арпеджіо.

Для мелодики музичного стилю *bebop* є характерним мелодичний розвиток за допомогою таргетінгу. Таргетінг (англ. *targetting*) – це напрям мелодичного руху до акордового тону за допомогою звуків ладу чи хроматизмів. Розрізняють два види таргетінгу: висхідний чи спадаючий. Для таргетінгу є характерним прийом оспівування акордових тонів (англ. *enclosure*). Оспівування буває трьох видів: у першому зверху використовується акордовий звук, а знизу хроматичний, у другому зверху використовується хроматичний звук, а знизу акордовий. Третій вид оспівування комбінований: він поєднує в собі використання ладових тонів зверху та знизу та використання хроматичних звуків зверху та знизу [11, с. 15].

Невід'ємною частиною музичної мови *bebop* є прийом цитування. Музичне цитування – це пряме використання в імпровізаційному соло музичного матеріалу з якогось іншого твору. Без сумнівів, техніка цитування застосовувалася й раніше в джазовій музиці, але до теперішнього часу її не використовували настільки часто. Витоками цитування могли бути як традиційні мелодії «A Bushel And A Peck», «Buttons And Bows», «Don't Be That Way», «Kerry Dance», «High Society», так і музичні теми з класичної музики, наприклад, тема «Хабанери» з опери Ж. Бізе «Кармен», «Вальс-хвилинка» Ф. Шопена [8, с. 130].

Дж. Валеріо в своїй роботі «Bebop Jazz Piano» збільшує коло характерних для *bebop* ладів і до випезгаданих додані наступні лади: натуральний мажорний лад, три різновиди мінорного ладу, джазовий мінорний лад² (*Jazz Minor*), міксолідійський лад (*Mixolydian Scale*), блюзовий лад (*Blues Scale*), зменшений лад³ (*Diminished Scale*) у його двох різновидах: тоново-напівтоновий (*whole-half*) та напівтоново-тоновий (*half-whole*), альтерований лад (*Altered Scale*), також

² Джазовий мінорний лад – мелодичний мінор, який виконується без змін у висхідному й спадаючому русі.

³ Зменшений лад – це штучно симетричний лад з восьми звуків, який складається з переміжних тонів і напівтонів.

відомий, як супер-локрійський, лідійській домінантовий лад (*Lydian Dominant Scale*) та цілотновий лад (*The Whole Tone Scale*) [15, с. 49–56]. Д. Бейкер у таблиці використання ладів характерних для музики стилю *bebop* перелічує мажорну пентатоніку, мінорну пентатоніку, лідійський, лідійський збільшений, гармонічний мажор, блюзовий лад, дорійський, фрігійський, збільшений, зменшений, міксолідійський, зменшений цілотновий та локрійський лади. Це свідчить про те, що мелодика музичного стилю *bebop* поєднує в собі як досвід накопичений до його появи (мажорну та мінорну пентатоніки, блюзовий лад, зменшений лад, цілотновий лад), так і новітні тенденції модальності, які є характерні для ери сучасного джазу.

Розглядаючи причину виявлення такого широкого спектру характерних для музичної мови *bebop* ладів, можна зробити припущення, що вона полягає в розширенні гармонічної різноманітності, яка є притаманна музиці стилю *bebop*. А саме: встановлення більш складних акордів з надбудовами як основних акордів, на яких будується гармонія та розширення меж прийому гармонічної заміни. Як відмічає Д. Аберсольд у своїй роботі «*Jazz Handbook*», саме в музиці *bebop* гармонії стали приділяти стільки ж уваги як мелодиці й ритму. У цьому факті, автор бачить вплив західної культури на джазову музику [7, с. 38].

Висновки. Спираючись на результати проведеного дослідження, в процесі якого були виявлені метаморфози, які відбулися в мелодиці музичного стилю *bebop*, можна зазначити: що в мелодиці *bebop* є синтезовані як риси традиційного джазу, так і новітні тенденції ери сучасної джазової музичної культури. Проаналізувавши саме новітні тенденції, можна зробити висновок, що музичний стиль *bebop* є початком ери сучасного джазу. Як дуже вдало сказав Д. Бейкер: «У межах сучасної освітньої системи полум'я *bebop* продовжує яскраво горіти й сяяти, на підтвердження чого ми бачимо все нові й нові покоління юних талантів, що всебічно володіють цією традицією. Багато з них згодом вибирають такі стилі, як *fusion*, або йдуть у вільну імпровізацію, проте завдяки *bebop* їх музичні перспективи є нескінченно широкими» [7, с. 5].

Список використаних джерел

1. Журба В. Джазові вокальні твори Володимира і Яни Журби (спів скетом з фортепіанним супроводом) / В. Журба, Я. Журба // Музична школа. – 2014. – № 73. – 54 с.
2. Журба В. Фортепіанні джазові твори для 1-3 класів / В. Журба, Я. Журба. // Музична школа. – 2014. – № 63. – 54 с.
3. Коллиер Д. Становление джаза. Популярный исторический очерк. Пер. с англ. А. Медведев / Д. Коллиер. – Москва : Радуга, 1984. – 390 с.

4. Осейчук А. Школа джазовой импровизации для саксофона / А. Осейчук. – Москва : Кефара, 1997. – 125 с.
5. Сигида С. Ю. Музыкальная культура США конца XVIII-первой половины XX века. Становление национальной идентичности : очерки / С. Ю. Сигида ; Москов. гос. консерватория им. П. И. Чайковского, Каф. истории зарубежной музыки. – Москва : Композитор, 2012. – 501 с.
6. Чугунов Ю. Гармония в джазе / Ю. Чугунов. – Москва : Советский композитор, 1988. – 156 с.
7. Aebersold J. *Jazz Handbook* / J. Aebersold. – USA : Jamey Aebersold Jazz, 2017. – 56 p.
8. Baker D. *How to Play Bebop* / D. Baker. – New York : Alfred Music, 1988. – 151 p.
9. Christiansen C. *Bebop Blues* / C. Christiansen. – USA : Mel Bay Publications, 2000. – 80 p.
10. Christiansen C. *Essential Jazz Lines. The Style of Charlie Parker* / C. Christiansen. – Fenton : Mel Bay Publications, 2001. – 47 p.
11. Kingstone A. *The Barry Harris Harmonic Method* / A. Kingstone. – Toronto : Jazzworkshop Productions, 2006. – 121 p.
12. Levine M. *Jazz Theory Book* / M. Levine. – Petaluma : Sher Music Company, 1995. – 522 p.
13. Priestley B. *Chasing the Bird. The Life and Legacy of Charlie Parker* / B. Priestley. – London : Equinox, 2005. – 242 p.
14. Thomas O. *Bebop: The Music and Its Players* / O. Thomas. – New York : Oxford University Press, 1995. – 322 p.
15. Valerio J. *Bebop Jazz Piano* / J. Valerio. – Winona : Hal Leonard, 2003. – 96 p.

References

1. Aebersold, J. (2017). *Jazz Handbook*. USA: Jamey Aebersold Jazz.
2. Baker, D. (1988). *How to Play Bebop*. New York: Alfred Music.
3. Christiansen, C. (2000). *Bebop Blues*, USA: Mel Bay Publications.
4. Christiansen, C. (2001). *Essential Jazz Lines. The Style of Charlie Parker*. USA: Mel Bay Publications.
5. Chugunov, Y. (1988). *Harmony in Jazz*. Moscow: Sovetskiy kompozitor,.
6. Kingstone, A. (2006). *The Barry Harris Harmonic Method*. Toronto: Jazzworkshop Productions.
7. Kollyer, D. (1984). *The formation of jazz. Popular historical essay*. Moskva: Raduga, p. 390.
8. Levine, M. (1995). *Jazz Theory Book*. Petaluma: Sher Music Company.

9. Oseichuk, A. (1997). *School of jazz improvisation for saxophone*. Moscow: Kefara.
10. Priestley, B. (2005). *Chasing the Bird. The Life and Legacy of Charlie Parker*. London: Equinox.
11. Sigida, S. (2012). *USA musical culture of the early XX century: the establishment of national identity*; sketches; Moscow Conservatory named after P. Tchaikovsky; Moscow: Kompozitor.
12. Thomas, O. (1995). *Bebop: The Music and Its Players*. New York: Oxford University Press.
13. Valerio, J. (2003). *Bebop Jazz Piano*. Winona: Hal Leonard
14. Zhurba, V. (2014). Jazz vocal works by Volodymyr and Yana Zhurba (scat singing with piano accompaniment). *Muzychna shkola*, no 73. p. 54
15. Zhurba, V. (2014). Piano jazz works for 1-3 grades. *Muzychna shkola*, no. 63. p. 54

© Журба В. В., 2017